

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

Doç. Dr. Tunç YILDIRIM

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7451-66-6

Kitap Adı

Sinema Tarihine Giriş

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

Yazar

Doç. Dr. Tunç YILDIRIM

ORCID iD: 0000-0003-2546-4517

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

ART057000

DOI

10.37609/akya.439

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

“*Sanatta yaratıcılık yeni bir düşünce, yeni bir hassasiyet, yeni bir üslup getirmektir*¹.”

“Üslup bir yaratıcının imzasıdır².”

“[...] la tâche du metteur en scène est de donner un style au film, à travers ce style, de lui donner une âme³.”

Sinema çok yüzlü ve çok biçimli bir fenomen olarak XX. yüzyılın kültürel ve sanatsal tarihine damga vurmuştur. Modern bir sanat olarak kendini kabul ettirmesi de estetik meşruiyetini kazanmaya başladığı 1920’li yıllarda sanayileşmiş Batı ülkelerinde gerçekleşmiştir. Sessiz sinemanın altın çağını yakından takip eden eleştirel söylem tarafından sinemaya *Yedinci Sanat*⁴ lakabı işte tam da bu tarihsel dönemeçte verilmiştir. *Sinema Tarihine Giriş: Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler* isimli kitabın amacı film sanatının biçimsel (formel) gelişimini sinema tarihinin en parlak dönemleri, hareketleri, akımları, tarzları ve eğilimleri etrafında inceleyebilmektir. Bu pedagojik yapının kapsamı sinemanın estetik tarihiyle sınırlıdır. Amacı, sinema sanatına damga vurmuş büyük estetik okulları kendi tarihsel bağlamları içinde ele almaktır⁵.

Günümüzde “sinema araştırmaları” disiplininin kurumsallaştığı ülkelerde ve bu akademik formasyonu sunan üniversite

müfredatlarında “sinema/film estetiği” alanı olmazsa olmaz bir yer kaplamaktadır. *Sinema Tarihine Giriş: Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler* kitabı da sinemanın biçimsel (stilistik) evrimi düşünülerek zamandizinsel bir düzene göre tasarlanmıştır. Çalışmama sinema tarihi, sinema tarihyazımı ve sinema tarihi modellerinden bahsederek başladım. Böylece sinemanın estetik tarihi yaklaşımını sınırları iyi çizilmiş kavramsal bir çerçeve içine yerleştirme fırsatı elde edeceğimi düşündüm. Sessiz sinema dönemine ayrıntılarıyla girmeden önce hareketli görüntünün tarihçesine (1895 öncesine) mecburi bir parantez açmak gereği duydum. Sessiz sinema tarihini de öncelikle film yapım tarzları (atraksiyonlar sineması, anlatı bütünlüğü sineması, klasik-anlatısal sinema) etrafında inceledim.

Bu kitap tabii ki tüm dünya sinema tarihini kapsamıyor. Bu doğrultuda bazı bölümleri (Fransız Şiirsel Gerçekçiliği, Hint Paralel Sineması, Japon Yeni Dalgası, Danimarka Dogma 95 Hareketi vs.) gölgede bırakırken, sessiz ve sesli sinemanın ana estetik hatlarını sağlam çizgilerle veriyor. Örnekleme alınan çeşitli film yapım tarzları, sinema estetiğine getirdiği yenilikler, özgünlükleri ve dünya sinema tarihi içindeki uluslararası etkileri göz önüne alınarak seçildi. Neticesinde bu kitap, hem analiz hem sentez hem de derleme, tercüme, alıntı yaparak sinemanın biçimsel ve biçimsel evrimine katkı sunan akımları, ekolleri, tarzları, eğilimleri bütünsel bir yapı (tematik, stilistik, karakteristik, teknik vs.) içinde tasvir etme ve değerlendirme amacı güdüyor. Çoğunlukla ikincil kaynaklara dayanan böyle bir kompilasyon girişimin tabii ki sonucu yoktur çünkü belirli aralıklarla güncellenmeyi, gözden geçirilmeyi ve genişletilmeyi beklemektedir.

Tunç YILDIRIM,

Düzce, 10 Temmuz 2021

Yedinci sanatın tarihini merak eden
bugünün ve yarının ciddi sinema öğrencilerine.

Gerçek bir çizgi film sever Tunca'ma.

İçindekiler

Önsöz	iii
Giriş	1
Sinema Tarihinin Açıklanması: Tarih Bilimi, Sinema Tarih Yazımı ve Sinema Tarihinin Temel Alanları	1
Sinemanın Estetik Tarihine Giriş: Ekol, Hareket, Akım ve Eğilim Nosyonları	6

BİRİNCİ KISIM (1895-1951)

Sinema Öncesi Dönemin İncelenmesi: Hareketli Görüntüden Sinematografa Giden Süreç	9
Sessiz Sinema Dönemi (1895-1930) :	16
İlk Dönemler Sinemasına (Erken Sinemaya) Giriş :	21
Atraksiyonlar Sineması ve Stilistik Özellikleri (1895-1907)	27
Anlatı Bütünlüğü Sinemasına Bakış (1908-1914).....	31
Kurumsal Temsil Tarzı'nın Hollywood'da Doğuşu ve Yayılması :	35
Alman Dışavurumculuğu (1919-1926) :	45
Sovyet Montaj Ekolü (1924-1930) :	55
Fransa'da avangart hareketler (1918-1930) :	64
Birinci Fransız avangardı: İzlenimcilik (Empresyonizm).....	65
İkinci Fransız avangardı: Gerçeküstücülük (Sürrealizm)	70
1930'larda Kurumsallaşan Ses Teknolojisinin İlk Yıllarında Klasik Hollywood Sineması, Stüdyo Sistemi, Türler :	74
İtalyan Yeni-Gerçekçiliği (1942-1951) :	83

İKİNCİ KISIM (1959-2000'LER)

Fransız Yeni Dalgası (1959-1964) :	89
1960'ların Avrupa Modern Sineması :	96
Batı (Kapitalist) Avrupa Modern Sineması :	99
Doğu (Komünist) Avrupa Modern Sineması :	102
Sene 1959: Doğrudan Sinemanın Gelişi (Kanada, Fransa, Birleşik Devletler'de Belgesel Sinema) :	113
Brezilya Yeni Sineması (1962-1972) :	118
Yeni Sinema Hareketleri İçinde "Üçüncü Sinema"	
Kuramı ve Uygulaması :	125
1970'lerden Günümüze Yeni Hollywood, Bağımsız Film Yapımı ve Popüler Türlerin Dirilişi :	133
Sanat Sinemasının Dirilişi: Uzak Doğu (Çin, Tayvan) ve Orta Doğu (İran) Yeni Sinemalarına Bakış :	146
Çin ve Tayvan'da Sinemanın Rönesans'ı (1980'ler ve sonrası) :	146
İran Yeni Dalgası (1990'lar ve sonrası) :	152
Bölümlere Göre Referanslar	160

Ekler

BELGE LİSTESİ

1-Cinegraphie.....	8
2-Invitation: Le Studio des Ursulines	74

TABLO LİSTESİ

1-Sessiz Sinema Çağında Üç Film Yapım Tarzı	31
2-Bir Endülüs Köpeği'nin Proloğu.....	73
3-Les Mistons Hakkında Sorular	146
4-Cinema Nôvo'nun Mottosu	121
5-Kendini Yansıtırma Aracı Olarak Yeni Hollywood Sineması	138
6-Dayereh Filminin Radikal Politik Mesajı	158

FIGÜR LİSTESİ

1-Bir Trenin Ciotat Garına Gelişi.....	23
2-Kudüs'ten Trenle Ayrılış	23
3-Niyagara	24
4-Boğa Güreşi	24
5-Aya Seyahat.....	26
6-Aya Seyahat.....	26
7-Anahtar Deliğinden	28
8-Anahtar Deliğinden	28
9-Anahtar Deliğinden	29
10-Büyük Yutuş.....	30
11-Büyük Yutuş.....	30
12-Güpegündüz Soygun	33
13-Güpegündüz Soygun	33
14-Güpegündüz Soygun	33
15-Güpegündüz Soygun	33
16-Güpegündüz Soygun	34

17-Güpegündüz Soygun	34
18-Güpegündüz Soygun	34
19-Güpegündüz Soygun	34
20-Güpegündüz Soygun	34
21-Güpegündüz Soygun	34
22-Yumurcak	42
23-Yumurcak	42
24-Yumurcak	43
25-Yumurcak	43
26-Yumurcak	43
27-Yumurcak	43
28-Yumurcak	44
29-Yumurcak	44
30-Nosferatu (siyah-beyaz sürüm)	53
31-Nosferatu (siyah-beyaz sürüm)	53
32-Nosferatu (renkli sürüm)	54
33-Nosferatu (renkli sürüm)	54
34-Nosferatu (renkli sürüm)	55
35-Sadık Kalp	69
36-Billur Köşk (Technicolor)	80
37-Billur Köşk (Technicolor)	80
38-Vatan Kurtaran Aslan (Technicolor)	81
39-Vatan Kurtaran Aslan (Technicolor)	81
40-Les Mistons	95
41-Güzel Mayıs	117

Bölgümlere Göre Referanslar

Önsöz

1. Nurullah Ataç, “Yine Tenkit”, *Tan*, 9 Nisan 1935. İtalik vurgu benim.
2. Özkan Eroğlu, *Sanatta Üslup*, Tekhne, İstanbul, 2017, s. 51.
3. “(...) yönetmenin görevi filme bir üslup vermek ve bu üslup aracılığıyla ona bir ruh katmaktır.” Bkz. Carl Dreyer, “le style c’est l’âme”, *Cinéma 56*, sayı: 10, Mart-Nisan 1956, ss. 20-21.
4. Canudo, “Manifeste des SEPT ARTS”, *Gazette des sept arts*, sayı: 2, 25 Ocak 1923, s. 2. Sessiz sinema çağının en önemli kuramcılarından biri olarak güzel sanatlar eleştirmeni Canudo henüz 1910’larda sinemayı öteki sanatların sentezi ve doruk noktası olarak tanımlar. Özellikle şu iki denemesine bkz. “La naissance d’un sixième art. Essai sur le cinématographe”, *Les Entretiens idéalistes*, sayı: LXI, 25 Ekim 1911, ss. 169-179 ve “Manifeste de l’art cérébriste”, *Montjoie!*, sayı: 1-2, Ocak-Şubat 1914, s. 9.
5. Bu kitabı yazarken defalarca başvurduğum Türkçeye çevrilmiş şu önemli kaynaklar da tüm sinema öğrencilerine tavsiye edilir: David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, Çev. Emrah Suat Onat, Ertan Yılmaz, De Ki, Ankara, 2011, ss. 454-489. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, Çev. Engin Ayça, Evrensel, İstanbul, 2009. Brian J. Robb, *Sessiz Sinema*, Çev. Eser Ulun, Kalkedon, İstanbul, 2013. Ayrıca bkz. Geoffrey Nowell-Smith (Ed.), *Dünya Sinema Tarihi*, Çev. Ahmet Fethi, Kabalcı, İstanbul, 2003.

Giriş

6. Paolo Cherchi Usai, *Sinemanın Ölümü: Tarih, Kültürel Bellek ve Dijital Karanlık Çağ*, Yay. Haz. Şenol Erdoğan, SUB, İstanbul, 2019 s. XLIII.
7. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, Çev. Engin Ayça, Evrensel, İstanbul, 2008, s. 41. İtalik vurgu benim.
8. “Yeni olan unutulmaz.” Gilles Deleuze’den akt. Jacques Aumont, *Moderne? Comment le cinéma est devenu le plus singulier des arts*, Cahiers du cinéma, Paris, 2007, ss. 120-121.
9. İlber Ortaylı, *Gelenekten Geleceğe*, TİMAŞ, İstanbul, 2011, s. 12.
10. Halil İnalçık, “Bizler Ömer Lütfi Barkan’ın Vârisleriyiz”, *Türk Tarihciliğinde Dört Sima: Halil İnalçık, Halil Sahillioğlu, Mehmet Genç, İlber Ortaylı*, Alper Çeker (Ed.), Erol Özvar (Yay. Haz.), İBŞB Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul, 2006, s. 46.
11. Bkz. Michèle Lagny, *De l’histoire du cinéma. Méthode historique et histoire du cinéma*, Armand Colin, Paris, 1992, 53.
12. Age, ss. 45-46.
13. Romen Gubern, “L’histoire du cinéma par rapport à ses théories

- esthétiques”, *Histoire du cinéma. Problématiques des sources*, Irène Bessière ve Jean A. Gili (Ed.), INHA, Maison des Sciences de l’Homme, Université de Paris I, AFRHC, Paris, 2004, s. 271.
14. Bkz. Robert C. Allen, Douglas Gomery, *Faire l’histoire du cinéma. Les modèles américains*, Çev. Jacques Lévy, Nathan, Paris, 1993.
 15. Annales Okulu tarihçisi Lucien Febvre için tarih soru sorma bilimidir. Bkz. Laurent Gervereau, *Histoire du visuel au XXe siècle*, Seuil, Paris, 2003, s. 12.
 16. Romen Gubern, “L’histoire du cinéma par rapport à ses théories esthétiques”, age, s. 271. Coissac’ın sinema tarihi kitabını PDF olarak okumak için bkz. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9633219t/f628.item>
 17. Age, s. 280.
 18. Marksist sinema tarihçisi Moussinac hakkında bkz. Christophe Gauthier, “Le cinéma: une mémoire culturelle”, 1895. *Mille huit cent quatre-vingt-quinze*, sayı: 52, 2007, s. 13.
DOI : <https://doi.org/10.4000/1895.1012>
 19. Romen Gubern, “L’histoire du cinéma par rapport à ses théories esthétiques”, age, s. 272.
 20. Bkz. Robert C. Allen, Douglas Gomery, *Faire l’histoire du cinéma. Les modèles américains*, Çev. Jacques Lévy, Nathan, Paris, 1993.
 21. Bkz. Christophe Gauthier, “Le cinéma: une mémoire culturelle”, age, ss. 11-15.
 22. Türkiye’den yeni bir örnek: Tunç Yıldırım, *Türk Sinemasının Estetik Tarihi. Standart Türlerle Giriş: 1948-1959*, ES, İstanbul, 2016.
 23. Bu meselenin sinema kuramları ve sinema estetiği çerçevesinde etraflıca tartışıldığı örnek bir eser için bkz. Jacques Aumont, Alain Bergela, Michel Marie, Marc Vernet, *Esthétique du film*, Nathan, Paris, 1999.
 24. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı*, age, ss. 118-326.
 25. Kristin Thompson, David Bordwell, *Film History: An Introduction*, McGraw-Hill Higher Education, 2002, s. 6.
 26. Jacques Aumont, Michel Marie, *Dictionnaire théorique et critique du cinéma*, Nathan, Paris, 2001, ss. 61-62.
 27. Age, s. 62.
 28. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, age, s. 454.
 29. Bkz. Guy Hennebelle, “Attention, écoles...”, *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 4-5 ve Alain Virmaux, Odette Virmaux, “Les ambiguïtés de la Notion d’école”, *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 6-11.
 30. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı*, age, s. 454.
 31. Pierre Berthomieu, *Hollywood moderne: Le temps des voyants*, Rouge Profond, Pertuis, 2011, s. 19.
 32. Bkz. <http://www.cinresources.net/consultationPdf/web/o000/527.pdf>

Sinema Öncesi Dönemin İncelenmesi

33. Bu alt-başlığın ana kaynakları için bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, Nathan, Paris, 1998, ss. 4-5. Kristin Thompson, David Bordwell, *Film History: An Introduction*, age, ss. 14-21 ve David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, age, ss. 455-458.
34. *Histoire Générale du Cinéma-II. Le Pionniers du Cinéma (De Méliès à Pathé) 1897-1909*, Denoël, Paris, 1947, s. 12.
35. Daniel Czitrom, “İlk Hareketli Resimler”, İletişim Tarihi: Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya (Ed. David Crowley, Paul Heyer), Çev. Berkay Ersöz, Siyasal, Ankara, 2019, s. 226.
36. *Sanat Nedir*, Çev. Zeynep Baransel, İstanbul, Sel, 2017, ss. 18-19.
37. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 4.
38. Bu rakamlar için sinemanın başkenti Paris kenti hakkında birincil yazılı kaynak kullanan şu başvuru kitabına bkz. Shahram Abadie, *Architecture des Salles Obscures: Paris, 1907-1939*, AFRHC, Paris, 2018, s. 23.
39. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, Pluriel, Paris, 2017, s. 9.
40. Age, s. 12.

Sessiz Sinema Dönemi (1895-1930)

41. Bu alt-başlığın ana kaynağı Michel Marie’nin sessiz sinema estetiği ve tarihi hakkındaki başvuru kitabıdır. Bkz. *Le Cinéma Muët*, Cahiers du cinéma, Paris, 2005, ss. 31-46.
42. Bu alt-başlığın iki temel kaynağı var: Michel Marie, *Le Cinéma Muët*, age, ss. 37-42 ve ilk dönemler sinemasında “vü-tablo-plan” estetiklerini karşılaştırmalı ve tarihsel olarak ele alan Emmanuel Siety’nin eseri, *Le Plan au Commencement du Cinéma*, Cahiers du cinéma, Paris, 2001.
43. *L’arrivée d’un train en gare de la Ciotat* için bkz. https://www.youtube.com/watch?v=CSL_iYPriks
44. *Départ de Jérusalem en chemin de fer* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=4Y1LncQr7zA>
45. *Les Chutes* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=UVMD-Nz5Bss>
46. *Course de taureaux* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=NZ2btMOnwLE>
47. Bkz. “Courses de taureaux Lumière: une vue hors norme en 1898, chaînon essentiel dans la progression narrative du cinéma des premiers temps ?”, 1895. *Mille huit cent quatre-vingt-quinze*, sayı: 80, 2016, ss. 50-51. DOI : <https://doi.org/10.4000/1895.5238>
48. Sinemada atraksiyon meselesinde uzmanlaşan André Gaudreault’a göre Méliès ilk olarak ve her şeyden önce *sihirbaz, gözbağcı, büyüli şkeçlerin yaratıcısı ve peri masalları mizansenini yapandır*. Anlatı-öncesi yani proto-

- kurumsal dönemin uzmanı bu kıdemli sinema tarihçisine göre Méliès'in 1907-1908 sonrasındaki çevirdiği filmler bile tamamen atraksiyonlar-sinematografisine dâhildir. Referans kitabına bkz. *Cinéma et attraction: Pour une nouvelle histoire du cinématographe*, CNRS, Paris, 2008, p. 156.
49. Georges Sadoul'a göre Méliès'in ilk filmleri, drama sanatının en klasik kanunları olan mekânda, aksiyonda ve zamanda birlik ilkelerine örtük şekilde dördüncü kuralı ekler: Bakış açısının birliği. Sadoul bu stilistik tercihe "kamera-seyirci" adını da verir. Bu estetik bakış açısına göre yönetmen kamerasını tıpkı tiyatro salonunda koltukların ortasına oturmuş bir seyircinin gözü gibi yerleştirir ve hem oyuncularını hem de dekoru bütünlükleri içinde görür. Bkz. *Histoire Générale du Cinéma-II. Le Pionniers du Cinéma (De Méliès à Pathé) 1897-1909*, age, ss. 154-155.
 50. Noël Burch'e göre ilk dönemler sinemasında 1906'ya kadar çevrilen çok sayıdaki filmsel tablonun görsel düzlük görünümünün en net modelini hiç şüphesiz Georges Méliès'in eseri sağlamaktadır. Bkz. *La Lucarne de L'infini. Naissance du Langage Cinématographique*, L'Harmattan, Paris, 2007, s. 177.
 51. Bu alt başlığın iki kaynağı var: Emmanuel Siety, *Le Plan au Commencement du Cinéma*, age ve Philippe Gauthier, *Le Montage Alterné Avant Griffith. Le Cas Pathé*, L'Harmattan, Paris, 2008. "Atraksiyonlar Sineması" kavramı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Tom Gunning, "Atraksiyon[lar] Sineması: Erken Dönem Sinema, Seyircisi ve Avangart", Çev. Özgür Yaren, *Sinecine*, 4(2), 2013, ss. 145-153.
 52. *Par le Trou de la Serrure* için bkz.
https://www.youtube.com/watch?v=U2o_uatWTE4
 53. *The Big Swallow* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=pDFHkHZZD-i8>
 54. Bu alt-başlığın temel referansı için bkz. Philippe Gauthier, *Le Montage Alterné Avant Griffith. Le Cas Pathé*, age.
 55. Durmuş Akbulut (Haz.), *Sinemanın İlkeleri-3: Amerikan ve Kuzey Avrupa Sinemaları*, DVD, Çekirdek Film, 2009.
 56. Bu alt-başlık için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 458-461.
 57. *Histoire du cinéma I: Le Muet*, Les sept couleurs, Paris, 1964, s. 201.
 58. Bkz. Age, s. 203 ve s. 291.
 59. Porter'den alıntılanan iki kısa filmi art arda izlemek anlatı bütünlüğü sineması hakkında iyi fikir verir:
<https://www.youtube.com/watch?v=r1cRaLeKLBk> ve
<https://www.youtube.com/watch?v=zuto7qWrplc>
 60. André Gaudreault, Philippe Marion, *Kinematik Dönemeç: On Soruda Filmin Dijital Çağı*, Çev. Can Gündüz, Yort, İstanbul, 2020, s. 67.
 61. Bkz. Michel Marie, *Le Cinéma Muet*, age, ss. 42-44.
 62. *The Cheat* filminin giriş sekansındaki siyah-beyaz kontrastını öne

çıkaran aydınlatma şeklini dikkatle incelemek için bkz.

<https://www.youtube.com/watch?v=tLW8U7aP5KA>

63. Bu ilkelerin derlendiğı kaynak için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 460.
64. Pierre Berthomieu, *Hollywood moderne: Le temps des voyants*, age, s. 23.
65. Bkz. Brian J. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 139-140.
66. Bkz. Robert Kolker, *Film, Biçim ve Kültür*, Çev. Fırat Ertınaz vd, De Ki, Ankara, 2009, ss. 110-112. Griffith'in bu kısa filmde eşzamanlı aksiyonları, almasıık olarak hızlıca yerleştirilmiş çekimlerle sergilemesinin ayrıntılı analizi için bkz. Vincent Amiel, *Esthétique du Montage*, Nathan, Paris, 2002, ss. 17-18. *The Lonedale Operator* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=9iGos7nDTLs>

Alman Dışavurumculuğı (1919-1926)

67. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, Armand Colin, Paris, 2005, ss. 24-25; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, age, ss. 461-463; Michel Marie, *Le Cinéma Muat*, age, ss. 50-52. Barthélemy Amengual, "L'expressionnisme allemand", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 33-39.
68. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 15.
69. *Nosferatu*'nun korku türünü nasıl etkilediğı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 142-143
70. Murnau'nun ABD'de FOX yapımevi için çevirdiğı ilk eser olan Şafak sessiz sinema estetiğinin doruk noktasıdır. Sessiz sinemanın sesli sinemadan nasıl ayrı bir görsel üslup yarattığının kanıtıdır. Bu konuda bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 160-161.
71. Barthélemy Amengual, "L'expressionnisme allemand", age, s. 39.
72. *Der Golem* muhtemelen ilk büyük canavar filmidir. Eski bir Yahudi efsanesine dayanarak Yahudileri koruduğuna inanılan bir canavar olan Golem'in nasıl ortaya çıktığını anlatır. Bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 138-139.
73. Goethe'nin meşhur eserinden yapılan bu sinema uyarlaması *Faust* hakkında bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, 156-157.
74. *Metropolis* hakkında teknik ve tematik bilgi için bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 161-162. *Metropolis*'in ayrıntılı çözümlemesi ve filmin farklı versiyonları hakkında en kapsamlı bilgi için bkz. Thomas Elsaesser, *Metropolis*, Çev. Kemal Atakay, Alfa, İstanbul, 2016.
75. *Nosferatu*'nun renkli versiyonu için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=0wYU2DnjGUI>
76. David Bordwell, "The Silent Era", *Film: The Critics' Choice*, Geoff Andrew (Ed.), Billboard Books, New York, 2001, s. 34.
77. Age, s. 34.

Sovyet Montaj Ekolü (1924-1930)

78. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, age, ss. 20-22; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 467-470; Michel Marie, *Le Cinéma Muet*, age, ss. 56-60; Vincent Pinel, *Le Montage: l'espace et le temps du film*, Les Cahiers du Cinéma, Paris, 2001, ss. 21-29. Marcel Oms, "URSS, années vingt", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 13-23.
79. Kapsamlıyış denen mecaz kullanımı: İsyancıların güverteden attığı anlaşılan subaya ait bir kelebek gözlüğün yakın çekimden gösterimi.
80. Çarpıcı kurgu yani atraksiyonlar kurgusu: Odesa halkının denizcilerin isyanına katılmasını vurgulamak isteyen yönetmen bu halkı uyuyan, uyanan ve ayağa kalkan üç heykel aslan görüntüsüyle simgeleştirir. Amaç halkın başkaldırışını ve devrime katılışını eğretilemeli/metaforik olarak verebilmektir.
81. Tabağı kıran öfkeli bir denizcinin bu jestini birçok çekimde farklı açılardan ve ölçeklerden tekrar tekrar göstererek genleşme izlenimi yaratma.
82. Sergei Eisenstein'in *Potyemkin Zirhlisi* filmindeki Odesa merdivenleri sekansı kurgu estetiğinin Sovyet sinemasındaki doruk noktasını şahane biçimde gösterir. Paralel (koşut) yatay çizgilerden oluşmuş merdivenleri düzen içinde inen Çarlık askerleri, büyük bir kaos ve düzensizlik içinde canını kurtarmaya çalışan ve kaçan halkla güçlü bir zıtlık oluşturur. Sinema tarihinin eşsiz sekanslarından biri olan bu sekans, değişik açılardan ve ölçeklerden yapılmış farklı ve çok sayıdaki kısa çekimlerin art arda gelmesinden meydana gelir. Seyirci ekrandaki dehşeti "bizzat" yaşar ve katledilen halk için ıstırap çeker! Bu sekansı youtube üzerinden izlemek için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=2DjOw5xhZpg>
 Filmin tamamı için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=Ddq09-Ot8nU>
83. Vincent Pinel, *Le Montage: l'espace et le temps du film*, age, s. 29 ve ss. 70-71.
84. Marcel Oms, "URSS, années vingt", age, s. 23.
85. Bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 152-153.

Fransa'da Avagart Hareketler (1918-1930)

86. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, age, ss. 23-24; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 464-467; Michel Marie, *Le Cinéma Muet*, age, ss. 52-56; Vincent Pinel, *Le Montage: l'espace et le temps du film*, age, ss. 30-33.
87. Aynı ekran üstünde bölünmüş olarak çoklu gösterim olanağı yaratan bu teknik hakkında bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 162-163.

88. Barthélemy Amengual, “1920-1936: Les trois avant-gardes historiques”, *CinéAction*, sayı: 55, Nisan 1990, s. 31.
89. Bkz. Georges Sadoul, *Le Cinéma Français (1890-1962)*, Flammarion, Paris, 1962, s. 29.
Sadık Kalp filminde lunaparktaki hızlı kurgu sekansını izlemek için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=7osAlJA82AY>
90. Bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 163-164.
91. Bkz. Peter Childs, *Modernizm*, Çev. Vural Yıldırım, Sitare, İstanbul, 2010, s. 153.
92. *Bir Endülüslü Köpeği*’nin özgün Fransızca senaryosu için bkz. <https://cinesilentemexicano.wordpress.com/2013/09/14/un-chien-andalou-scenario-publicado-en-1929/>
93. Kaynak: <https://7thcyrk.forumactif.org/t36-un-chien-andalou-un-perro-andaluz-luis-bunuel>
94. Bu gerçeküstücü avangart film için bkz. <https://7thcyrk.forumactif.org/t36-un-chien-andalou-un-perro-andaluz-luis-bunuel>

Klasik Hollywood Sineması, Stüdyo Sistemi ve Türler

95. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 470-473; Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, age, ss. 18-20; Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 55-83; Christian Viviani, “Les grands studios américains”, *CinéAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 141-150.
96. Sadece 1917 yılında, Paramount yapım şirketi 120 önemli uzun metrajlı film gerçekleştirmiştir. Bu zincirleme üretimden dolayı Paramount bir “sosis fabrikası” olarak anılmıştır. Bkz. Metin Gönen, *Hollywood Sineması*, ES, İstanbul, 2007, s. 30.
97. Pierre Berthomieu, *Hollywood moderne: Le temps des voyants*, age, s. 23.
98. Scott Eyman, “Filmler Konuşuyor”, *İletişim Tarihi: Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya* (Ed. David Crowley, Paul Heyer), age, s. 244.
99. Bkz. Age, s. 20.
100. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 472.
101. Korku sinemasının modern başyapıtlarından biri olan *Suspiria* filmi de (Dario Argento, 1977, İtalya) technicolor kullanır! Bu parlak ve ışıltılı renkler filmin barok estetiğini hem vurgular hem de güçlendirir.
102. *Film, Biçim ve Kültür*, age, s. 317.
103. Bkz. Christian Viviani, “Les grands studios américains”, age, s. 150.
104. Film anlatısının merkezindeki ayağı kırık fotoğraf-muhabirin odasındaki statik durumuyla *Arka Pencere*’yi salonda izleyen sinema seyircisinin “bekleyen ve izleyen” konumunu birebir eşleyen bu Hitchcock klasiği

hakkında en ayrıntılı felsefi okuma Fransız Yeni Dalgası'nın kurucu yönetmenlerinden olacak *Cahiers du Cinéma* isimli sinema dergisi eleştirmenleri Eric Rohmer ve Claude Chabrol tarafından yapılmıştır. Onlara göre *Arka Pencere*'nin teması sinemanın özü olan vizyonla, gösteriyle ilgilidir. Ayrıca, Hitchcock'un bu eseri kelimenin Immanuel Kantçı anlamıyla düşünümsel ve eleştirel bir çalışmadır. Bkz. Eric Rohmer, Claude Chabrol, *Hitchcock*, Éditions Universitaires, Paris, 1957, ss. 126-127.

105. *Sinemanın Yüzyılı*, age, s. 65. İtalik vurgu benim.

106. Jean-Loup Bourget, *Hollywood, la Norme et la Marge*, Armand Colin, Paris, 2005, s. 10. Bourget'e göre Hollywood Klasizmi içinde türler keskin bir hiyerarşiye göre sınıflanır: Edebiyat uyarlamaları, dramlar, büyük gösterili filmler, komedilerden, korku filmlerinden, küçük bütçeli macera filmlerinden daha parlak bir itibara sahiptir. Age, s. 12.

İtalyan Yeni-Gerçekçiliği (1942-1951)

107. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Roland Schneider, "1944-1951: Le néoréalisme italien", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 47-57; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, Larousse, Paris, 2009, ss. 148-151; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 473-475; Robert Kolker, *Film, Biçim ve Kültür*, age, ss. 342-345. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 84-104.

108. Bolşeviklerin lideri Lenin henüz Çarlık Rusya yıkılmadan önce yazdığı "Lev Tolstoy, Rus Devrimi'nin Aynası" isimli bir makalede (*Proletan*, sayı: 38, Eylül 1908) roman yazarı Tolstoy'un eserine duyduğu hayranlığı belirttiği gibi onun yapıtlarını Rus toplumunun tam bir aynası olarak kabul etmiştir. Lenin'den aktaran Roman Gubern, "L'histoire du cinéma par rapport à ses théories esthétiques", age, s. 274. Gubern'e göre 1940'ların İtalyan Yeni-Gerçekçiliği Marksist sanat kuramının mirasçısıdır. Age, s. 275.

109. Sinemanın İtalyan yaşamını yeniden bulmasını isteyen yani gerçekliği dönüşü zorunlu kılan ilk entelektüel, Marksist Zavattini değildir. 1927'de anti-konformist *L'Italiano* dergisini kuran Leo Longanesi, iktidardaki faşist partiye katılsa da, 1933 yılında "sinema özel sayısı" çıkararak bir hayli modern bir çağrıda bulunur: "Yapay olmayan, senaryosuz, olabildiğince yerinde filmler çevirmeliyiz. Yollara çıkmak, kamerayı sokaklara taşımak gereklidir." Akt. Jean A. Gili, *L'Italie de Mussolini et Son Cinéma*, Henri Veyrier, Paris, 1985, s. 160.

110. Bkz. Roland Schneider, "1944-1951: Le néoréalisme italien", age, s. 57.

111. Roland Schneider, "1944-1951: Le néoréalisme italien", age, s. 53; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, s. 150; Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 24; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 473-474.

112. Robert Kolker, *Film, Biçim ve Kültür*, age, s. 344.

113. Age, s. 344. İtalik vurgu benim.

Fransız Yeni Dalgası (1959-1964)

114. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 475-477; René Prédal, “1958-1965: La Nouvelle Vague française ”, *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 70-81; Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 30; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 158-161.

115. Bu filmin sağlam bir eleştirel çözümlemesi için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 408-413. Ayrıca bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 31.

116. Derlenen bu özellikler için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 476-477; René Prédal, “1958-1965: La Nouvelle Vague française ”, age, ss. 74-80; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, s. 160.

117. Mesela Godard'ın yarattığı anlatı kişileri Minnelli'nin, Renoir'ın, Ray'in filmlerine anıştırmalar yapar. *Hayatını Yaşamak (Vivre sa vie)*, 1962) filminde yönetmen Godard, filmin başkişisi olan Nana'yı bir sinema salonuna sokar ve orada kendisinin çok sevdiği Danimarkalı yönetmen Carl Dreyer'in *Jeanne d'Arc'ın Çilesi (La Passion de Jeanne d'Arc)*, 1928) adlı sessiz başyapıtını seyretmesini sağlar.

118. *Les Mistons* için bkz.

https://www.youtube.com/watch?v=CTxnUPnkeVk&list=PL9QVkwDCbnSn4qU_2VBQAI-kAJ4YaS6k

119. Antoine de Baecque, Serge Toubiana, *François Truffaut*, Gallimard, Paris, 2001, ss. 231-232.

1960'ların Avrupa Modern Sineması

120. Bu başlığın ana kaynağı için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, age, ss. 25-27.

121. Age, ss. 25-26.

122. Age, ss. 26-27.

123. Bu alt-başlık için bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, ss. 26-27.

124. *Free Cinema* hakkında daha fazla bilgi için bkz. Susan Hayward, “1952-1963: Le Free Cinema et la British New Wave”, *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 65-69.

125. Oberhausen Kuşağı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Daniel Sauvaget, “1961-1971: Jeune cinéma allemand: la génération d'Oberhausen”, *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 93-103.

126. Bkz. *Modernizmi Seyretmek: Avrupa Sanat Sineması, 1950-1980*, Çev. Ertan Yılmaz, De Ki, Ankara, 2010, s. 215.

127. Bkz. *Moderne? Comment le cinéma est devenu le plus singulier des arts*, age, ss. 60-61.
128. Bu alt-başlık için bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, ss. 28-29.
129. Polonya Yeni Sineması hakkında alınan tüm bilgiler için bkz. Jacek Fuksiewicz, "1955-1965: L'école polonaise", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 59-63.
130. Çek Yeni Sineması hakkında alınan tüm bilgiler için bkz. Alain Virmaux ve Odette Virmaux, "1963-1968: L'école du printemps de Prague", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 115-121.
131. Trnka'nın *El* filmi hakkında bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 254.
132. Macaristan Belgesel Sineması hakkında alınan tüm bilgiler için bkz. Bkz. Jean-Pierre Jeancolas, "1969-1985... L'école de Budapest", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 135-139.

Sene 1959: Doğrudan Sinemanın Gelişi

133. Bu bölümün ana kaynakları için bkz. Guy Gauthier, "1959: L'avènement du cinéma direct", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 83-91, Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 76-77, Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 134-137.
134. "Doğrudan Sinema" tabiriyle Türkçeleştirdiğimiz kavramın uluslararası sinema literatüründeki karşılığı "cinéma direct" ve "cinéma-vérité"dir. Bu Fransızca tanımlamaların birincisi *Doğrudan Sinema* ikincisi de *Hakikat-Sineması* anlamlarına gelir. Bkz. Guy Gauthier, "1959: L'avènement du cinéma direct", age, s. 83.
Hakikat Sineması terimi ünlü sinema tarihçisi Georges Sadoul'un Rusçadan yaptığı bir yanlış tercümeyle dayandığı için kullanılmamalıdır. Sonuç olarak ya "doğrudan sinema" ya da "sinema direkt" tabiri tercih edilmelidir.
135. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 239.
136. Belgesel sinemanın öncüsü olan bu yönetmen 1922'de yaptığı *Kuzeyli Nanook* (*Nanook of the North*) belgeselinde Kuzey Kutbu'nda yaşayan bir Eskimo'nun hayatını belgelemiştir.
Kuzeyli Nanook izlemek için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=3IAcRjBq93Y>
137. Kamera ile ses kaydedicisini bir eşleme kablosuyla bağlayan ilk belgesellerden biri olan *Güzel Mayıs*'ı izlemek için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=aRPXsnSmnvc>
138. *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 76-77.

Brezilya Yeni Sineması (1962-1972)

139. Bu başlığın ana kaynakları için bkz. Marcel Oms, "1962-1972: Le Cinema nôvo brésilien", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 83-91, Philip

- Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, Çev. Ertan Yılmaz & Nuray Yılmaz, Hayalperest, İstanbul, 2014 ss. 264-269, Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, ss. 250-252, Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 138-140, Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 162-163.
140. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, ss. 294-296, Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 265.
141. Bkz. Marcel Oms, "1962-1972: Le Cinema nôvo brésilien", *CinémAction*, ss. 107-109, 112-113, Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 268-269.
142. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 264.
143. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 138.
144. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 251.
145. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 139.
146. Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, s. 163.

Üçüncü Sinema Kuramı ve Uygulaması

147. Bu bölümün ana kaynağı Üçüncü Sinema konusunda uluslararası bir referans olan ve Türkçeye de çevrilmiş Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, Çev. Ertan Yılmaz, Yordam, İstanbul, 2009, ss. 9-13; 25-26; 132-188. Ayrıca Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 266-267, 270-271.
148. Üçüncü Sinema öncelikle Üçüncü Dünya'da ortaya çıkmıştır. O dönemden bu yana sadece Latin Amerika'yla sınırlı kalmamış aksine gelişmiş, zengin ve sanayileşmiş ülkelerin sinemalarında bile kendisini göstermiştir. Demek ki; Üçüncü Sinema, Üçüncü Dünya (yani gelişmekte olan ülkeler ya da az gelişmiş ülkeler) denilen sınırları dar alanla sınırlandırılmaz. Bu konuda bkz. Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, s. 9-10 ve 132.
149. Age, s. 15.
150. Age, s. 15.
151. Arjantin'de 1946-55 ve 1973-74 arasında başkanlık yapan Juan Peron komünizmle kapitalizm arasında *Justicialismo* (Adaletçilik) adlı bir "üçüncü yol" olarak nitelendirdiği bir çizgi izledi. Juan Perón'un milliyetçiliği (esas olarak ABD ve İngiltere'ye yönelik) ve otoriter liderliği (caudillismo) popülist sendika temelli bir sosyal programla birleştiriyor. Bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnC%C3%BC_g%C3%B6r%C3%BCnC5%9F
- Mike Wayne'ye göre Solanas ve Getino'nun etkilendikleri özgül işçi sınıfı geleneği ulusalcılık ve sosyalizmi birleştirmeye çalışan sol kanat Peronizmdir. Bkz. *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, s. 148.

152. *Cezayir Savaşı* analizi için bkz. Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, ss. 14-36.
153. Kendisi Batı'nın işgal etmek, sömürmek ve yönetmek için nasıl bir hayali kötü, barbar, geri kalmış Doğu imajı yarattığını *Oryantalizm (Şarkiyatçılık)* isimli meşhur kitabında tahlil eden bir araştırmacıdır.
154. *Cezayir Savaşı*'nın Türkçe altyazılı tam bir kopyasını izlemek için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=PaY3l7aFISob>
155. Bkz. Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, s. 20.
156. Age, ss. 22-24.
157. Age, ss. 25-36.
158. Üçüncü Sinemanın Türk sinemasındaki karşılığı ve örnekleri hakkında genel bir eleştirel ve tarihsel değerlendirme için bkz. Serhat Yetimova, "Üçüncü Sinemanın Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Güncel Tartışmalar", *Tarih Okulu Dergisi*, sayı: L, Şubat 2021, ss. 712-738.
159. Bkz. Onat Kutlar, Attila Dorsay ve Hüseyin Baş, "Yılmaz Güney Olayı", *Cumhuriyet Gazetesi Eki: Sanat-Edebiyat Dergisi*, sayı: 2, 1970.
160. *Az gelişmişlik Anıları* analizi için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 267, ss. 270-271.

1970'lerden Günümüze Yeni Hollywood

161. Bu bölümün ana kaynakları için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 477-482; Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 152-156; Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 342-343, 348-349, 358-361, 366-367, 394-395, 400-403, 418-419, 446-447, 450-457, 484-491; Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, ss. 34-35.
162. Bkz. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 152-156.
163. Amerikan bağımsızlarının film yapım tarzı hakkında kaynak bir kitap için bkz. Yannis Tzioumakis, *Amerikan Bağımsız Sineması*, Çev. Esra Özkan, Doruk, İstanbul, 2015.
164. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 34
165. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 348-349, 394-395.
166. Bkz. Age, ss. 342-343.
167. Bkz. Age, ss. 366-367.
168. Bkz. Age, ss. 360-361, 364-365, 400-401.
169. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, s. 155.
170. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 477-478.
171. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 358-359.
172. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 478-479.
173. Bkz. *The Untouchables - Union Station Scene* <https://www.youtube.com/watch?v=eRJ539f5Ugc>

174. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 479.
175. Bkz. Age, ss. 479-480.
176. Bkz. Age, ss. 479.
177. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 484-491.
178. *Kinematik Dönemeç: On Soruda Filmin Dijital Çağı*, age, s. 67.
179. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 387.
180. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 486-487.
181. Bkz. Age, ss. 418-419.
182. Bkz. Age, ss. 460-461, David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 481.
183. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 481 ve Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 450-451.
184. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 480.
185. Sesi tavana yönlendirip, oradan da seyircilerin “üstüne” yansıtan bu sistemin, filmin ses kanalına dikey bir boyut kazandırdığı ve seyircinin filmik dünya tarafından içerilme hissini kuvvetlendirdiği söyleniyor. Bu konuda bkz. André Gaudreault, Philippe Marion, *Kinematik Dönemeç: On Soruda Filmin Dijital Çağı*, age, s. 57.
186. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 482.

Sanat Sinemasının Dirilişi: Çin-Tayvan ve İran Yeni Sinemaları

187. Bu bölümün ana kaynağı için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 432-437, 498-513.
188. Bkz. Age, ss. 432-433.
189. Age, s. 432. İtalik vurgu benim.
190. *Sarı Toprak* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=sEqfyZGYVrM>
191. *Elveda Cariyem* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=kbc7z1ziqQ>
192. *Sarı Toprak* ve Chen Kaige hakkında tüm bilgiler için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 434-435.
193. Age, ss. 498-499.
194. Age, ss. 433, 436-437.
195. Claire Shen Hsiu-chen, *L'encre et l'écran: A la recherche de la stylistique cinématographique chinoise*, Hou Hsiao-hsien et Zhang Yimou, Institut Ricci de Taipei, Taipei, 2002, s. 13.
196. Bkz. *L'encre et l'écran: A la recherche de la stylistique cinématographique chinoise*, Hou Hsiao-hsien et Zhang Yimou, age, s. 15.
197. *Acılar Kenti* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=Aolv8k99ZOU>

198. *Acılar Kenti* analizi hakkında bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 436-437.
199. *Yi Yi* analizi Edward Yang hakkında bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 502-503.
200. *Yi Yi* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=U089cG2BqR8>
201. *Kaplan ve Ejderha* ve Ang Lee için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 500-501.
202. Bkz. Age, ss. 506-509.
203. Bkz. Age, ss. 506-507, 510-511.
204. *Yakın Plan* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=Oie81LE0NYA>
205. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 507-509, 512-513.
206. Age, s. 512.
207. Jafar Panahi ve *Daire* hakkındaki tüm bilgiler için bkz. Age, ss. 512-513.